

دیپلماسی پارلمانی؛ محورها و رویکردها

کد موضوعی: ۲۶۰

شماره مسلسل: ۱۰۰۷۱

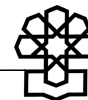
دفتر: مطالعات سیاسی

بهمن ماه ۱۳۸۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	۱. دخالت پارلمان در امور بین‌المللی؛ شاخص‌های اتحادیه بین‌المجالس
۱۱	۲. ماهیت دیپلماسی پارلمانی
۱۳	۳. ابعاد و ویژگی‌های دیپلماسی پارلمانی
۱۳	۴. جایگاه دیپلماسی پارلمانی و نقش مجامع بین‌المللی در حوزه سیاست خارجی
۱۵	۵. جایگاه دیپلماسی پارلمانی در راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۱۷	۶. محورها و برنامه‌های اجرایی پیشنهادی جهت تدوین دیپلماسی پارلمانی مجلس شورای اسلامی
۲۱	جمع‌بندی
۲۲	منابع و مأخذ

دیپلماسی پارلمانی؛^۱ محورها و رویکردها

چکیده

مجالس قانونگذاری در بسیاری از کشورها تمایل دارند تا در حوزه سیاست خارجی نقش فعالی را ایفا کنند. این تمایل فرآیند دیپلماسی پارلمانی را در سیاست بین‌الملل تقویت کرده است. بر این اساس نمایندگان مجلس قادر به حل مشکلاتی شده‌اند که فراتر از مرزهای ملی است. همچنین اهمیت روزافزون نقش پارلمان کشورها در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری خارجی و ضرورت توجه به افکار عمومی در این فرآیند لزوم فعال شدن بیشتر پارلمان‌ها را در این راستا خاطرنشان می‌کند. از این رو نوشتار حاضر تلاش دارد مهمترین مواردی که در مقوله دیپلماسی پارلمانی می‌گنجد را به شکل مختصر بیان کند. در این میان نیز به‌طور خلاصه به جایگاه دیپلماسی پارلمانی در راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد.

مقدمه

طی چند دهه اخیر همزمان با تثبیت و توسعه نهاد قانونگذاری در نظام‌های مختلف سیاسی و گسترش اختیارات و صلاحیت‌های آنها، موضوع افزایش نقش و نفوذ نهاد پارلمان در حوزه سیاست و روابط خارجی نیز به‌طور قابل توجهی مطرح شده است. به‌ویژه آنکه در بسیاری از کشورها مجالس ملی گرایش داشته‌اند تا نقش محدود خود در این حوزه را گسترش دهند. مشارکت مجالس ملی در مسائل بین‌المللی معمولاً هم از طریق اعمال نظارت پارلمانی بر فعالیت‌های فرامرزی دولت‌ها و با اتکا به اختیارات سنتی قانونی نظیر سؤال از وزیر امور خارجه یا استیضاح او، تصویب یا عدم تصویب معاهدات و موافقتنامه‌های دولت با دیگر دولت‌ها یا سازمان‌های بین‌المللی و... انجام می‌شود و هم از طریق ابتکاراتی که در چارچوب دیپلماسی پارلمانی به انجام می‌رسد نظیر توسعه تعاملات میان پارلمانی و یا تشکیل هیئت‌ها و کمیته‌های پارلمانی در مورد موضوعات خاص بین‌المللی پیگیری می‌شود.

در عین حال دیپلماسی پارلمانی تسهیل‌کننده دیپلماسی در سطح دولت‌هاست و می‌تواند فضا را برای گسترش روابط در سطوح سیاسی و اقتصادی فراهم کند. بدین ترتیب، پارلمان‌ها در

کشورهای مختلف می‌توانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و دولت‌های خود را به گسترش روابط تشویق کرده و در تصمیمات آنها در حوزه سیاست و روابط خارجی تأثیرگذار باشند.

دیپلماسی پارلمانی در جهان امروز دیپلماسی جا افتاده و تعریف شده‌ای است و می‌تواند همسو با سایر جنبه‌های دیپلماسی در یک سناریوی از پیش تعیین شده و با یک هدف، در جهت مشخص و در راستای منافع و امنیت ملی کشور حرکت کند.

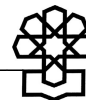
از این رو هدف دیپلماسی پارلمانی آن است که ابتکاراتی که برای اعمال نفوذ بر تصمیمات سیاسی حکومت طراحی شده‌اند، به مرحله اجرا درآیند تا مسیر راه‌حل‌های سیاسی هموار شود. این نوع دیپلماسی برخی نقاط کور دیپلماسی رسمی دولت را شناسایی کرده و سبب تسهیل تعامل میان کشورها می‌شود و بدین ترتیب منافع ملی به نحو مطلوب‌تری تأمین می‌شود.^۱ اهمیت این حوزه جدید به قدری است که همکاری پارلمان‌های کشورهای جای خود را به نوعی دیپلماسی پارلمانی و عمومی داده است. این نوع دیپلماسی، نمایندگان مجلس را قادر می‌سازد که به حل مشکلاتی اقدام ورزند که فراتر از مرزهای ملی است. بدین ترتیب بحث میزان و کیفیت دخالت پارلمان‌ها در حوزه سیاست خارجی به یکی از مهمترین مسائل این حوزه در جهان تبدیل شده است.

۱. دخالت پارلمان در امور بین‌المللی؛ شاخص‌های اتحادیه بین‌المجالس

دیپلماسی پارلمانی متضمن توسعه اثرگذاری پارلمان بر مسائل سیاست خارجی و دخالت آن در امور بین‌المللی است. چنین پنداشته می‌شود که شکستن انحصار دولت‌ها (به‌عنوان قوه مجریه) در معادلات جهانی و مشارکت پارلمان‌ها به‌عنوان نهادهایی که علایق و مطلوبیت‌های مردمی را نمایندگی می‌کنند در مسائل فرامرزی، گامی در راستای تحقق ایده آرمانگرایانه تبدیل روابط بین‌الملل از روابط میان دولت‌ها به روابط میان ملت‌هاست. این مشارکت همچنین می‌تواند محرکی برای دمکراتیک‌تر شدن مناسبات بین‌المللی باشد. بر یک چنین اساسی، اتحادیه بین‌المجالس به حامی قاطع توسعه نقش‌آفرینی و اثرگذاری مجالس ملی بر حوزه سیاست خارجی و روابط بین‌الملل تبدیل شده است. در بسیاری از کشورها، تمایل فزاینده‌ای از سوی خود پارلمان‌ها برای توسعه نقش بین‌المللی این نهاد ابراز شده است که گاه به تمهید تدابیر و ابتکاراتی برای فراهم کردن مبانی قانونی مورد نیاز برای تحقق این امر از جمله اعمال اصلاحاتی در قوانین منجر شده است.

برای اولین بار رؤسای پارلمان‌های کشورهای مختلف در سپتامبر ۲۰۰۰ در کنفرانسی پیرامون این موضوع شرکت و بیانیه‌ای را تصویب کردند که خواستار دخالت بیشتر پارلمان‌ها در

1. Weisglas, Frans w. "The Hague Journal of Diplomacy", Number 1, April 2007, pp. 93-97.

امور بین‌المللی بود. در این بیانیه تأکید شد که نمایندگان چه بخواهند چه نخواهند تحت فشار فزاینده‌ای برای پرداختن به مسائل فراملی هستند.

البته در این مورد که پارلمان‌ها چگونه می‌توانند در عرصه بین‌المللی نقش‌آفرینی کنند اختلاف رویه‌های گسترده‌ای وجود دارد.

در این میان اتحادیه بین‌المجالس به‌عنوان برگزارکننده کنفرانس ۲۰۰۰ علاقه‌مند به فهم این موضوع بوده است که آیا با وجود پیچیدگی‌های موجود در این زمینه می‌توان یک الگوی واحدی از مشارکت پارلمان‌ها در مسائل بین‌المللی ترسیم کرد. این اتحادیه در سال ۲۰۰۴ سؤالاتی را از رؤسای پارلمان‌ها در کل دنیا مطرح کرد تا دریابد که پارلمان‌های آنها تا چه حد و به چه سبک در امور بین‌المللی دخالت داشته‌اند. اتحادیه بین‌المجالس براساس پاسخ‌هایی که رؤسای پارلمان‌ها به سؤالات این نهاد در مورد میزان مشارکتشان در مسائل جهانی ارائه داده بودند بررسی‌هایی را آغاز کرد. این بررسی‌ها نشان می‌داد که تقریباً همه پارلمان‌ها در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در زمینه دخالت در امور بین‌المللی تجارب منحصر به فردی دارند.

در هر حال اتحادیه بین‌المجالس با توجه به تجربه پارلمان‌های مختلف و نیز پاسخی که به پرسشنامه این نهاد داده شده بود طیف وسیعی از شاخص‌ها و متغیرهای اصلی درخصوص این بحث را استخراج کرد تا بتواند الگویی را در مورد کیفیت مشارکت پارلمان‌ها در مسائل بین‌المللی ارائه دهد.

شاخص‌ها در این زمینه در قالب یازده موضوع تقسیم شدند.^۱ این موضوعات عبارت بودند از:

۱. کمک پارلمان به مذاکرات میان دولت‌ها،
۲. نظارت بر فعالیت‌های دولت در امور بین‌المللی،
۳. پیگیری توافقات بین‌المللی،
۴. جمع‌آوری اطلاعات در مورد مسائل و سازمان‌های بین‌المللی،
۵. انتشار اطلاعات در مورد مسائل و سازمان‌های بین‌المللی،
۶. دخالت شهروندان در تصمیم‌گیری پارلمانی،
۷. فعالیت‌های مربوط به دیپلماسی پارلمانی،
۸. هماهنگی روابط با سازمان‌های میان - پارلمانی،
۹. تقویت پیوندها با اتحادیه بین‌المجالس،
۱۰. اقدامات اتخاذ شده برای نیل به اهداف توسعه هزاره،

۱. مجموعه این شاخص‌ها که در این بخش از تحقیق مورد اشاره قرار می‌گیرند در گزارشی که از سوی اتحادیه بین‌المجالس منتشر گردیده تشریح شده‌اند. مطالب این بخش برگرفته از منبع ذیل است:

"Parliamentary Involvement in International Affairs", A Report by the Inter - Parliamentary Union, September 2005, pp.3-10.

۱۱. بررسی برنامه‌های توسعه.

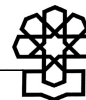
شاخص‌های مختلفی که ذیل هر یک از این موضوعات قرار دارند را می‌توان در قالب نمودارهای ذیل مورد اشاره قرار داد:

حکم پارلمان به مذاکرات میان دولت‌ها

- فعالیت‌های سنتی پارلمانی که هدف از آنها اعمال نفوذ بر دولت است (سؤالات شفاهی و کتبی، استیضاح، مباحثات جلسات عمومی).
- مباحثات جلسات عمومی در مورد توافقات پیشنهادی پیش از آنکه نهایی شوند و توسط قوه مجریه امضا شوند، شاید منجر به مصوباتی شوند که راهنمایی‌هایی را به مذاکره‌کنندگان دولتی ارائه کنند.
- مذاکره در مورد احکام یا پیشنهادات مشورتی (توسط کمیته مربوطه، در برخی موارد هم در مجلس مورد بحث قرار می‌گیرد).
- مشورت میان کمیته‌های پارلمانی و دولت‌ها در مورد موضوعات مهم و یا حساس مرتبط با مسائل خارجی یا سیاست خارجی و غیره، پیش از آنکه مذاکرات به انجام برسد.
- شوراها، مشورتی ویژه قوه مقننه و قوه مجریه.
- ورود نمایندگان پارلمان در هیئت‌های دولتی در جلساتی که در سطح وزرا یا سران برگزار می‌شود.
- هیئت‌های پارلمانی که در جلسات میان دولت‌ها حضور به هم می‌رسانند.

نظارت بر فعالیت‌های دولت در امور بین‌المللی

- فعالیت‌های پارلمان که با هدف نظارت بر فعالیت‌های جاری دولت صورت می‌گیرد (سؤالات کتبی و شفاهی، استیضاح، مباحثات جلسات عمومی).
- تصویب معاهدات و کنوانسیون‌ها توسط پارلمان.
- جلسات ماهیانه منظم میان کمیته‌ها (در مورد مسائل خارجی) و وزارتخانه‌های (مربوط به امور خارجی).
- حق کمیته‌ها برای درخواست اطلاعات (شامل اطلاعات محرمانه) از دولت در مورد مسائل سیاست خارجی.
- جلسات کمیته برای شنیدن گزارش با حضور نمایندگان دولت.
- ایجاد کمیته‌های ویژه، کمیته‌ها یا کمیته‌های فرعی مشترک که وظیفه‌شان نظارت بر یک موضوع خاص بین‌المللی یا عملکرد یک سازمان خاص بین‌المللی است.
- گروه‌های مطالعاتی پارلمانی و گروه‌های کاری در پارلمانی در مورد موضوعات بین‌المللی خاص که مورد حمایت و مساعدت پرسنل پارلمانی و نیز دانشگاهیان قرار می‌گیرد.
- تسلیم گزارش‌های رسمی و جامع دولت به پارلمان یکبار در سال همراه با پیش‌بینی فعالیت‌های آینده در مورد موضوعات معین بین‌المللی که با ارائه یک گزارش پیشرفت در ۶ ماه بعد یا بجای آن، گزارش‌های فصلی پیشرفت در مورد معاهدات، موافقتنامه‌ها و کنوانسیون‌های امضا شده توسط دولت ادامه می‌یابد.

پیگیری توافقات بین‌المللی

فعالیت‌های سنتی پارلمانی که با هدف نظارت بر اجرای تصمیمات پارلمانی ازسوی دولت صورت می‌گیرد (سؤالات کتبی و شفاهی، استیضاح، مباحثات جلسات عمومی).

- نظارت کمیته و برگزاری جلسات استماع گزارش با وزرا.
- بررسی معاهدات توسط کمیته‌ها در چارچوب حوزه‌های مسئولیت آنها، که به گزارش‌های (سالنامه) کمیته در مورد موضوعات مورد بحث منجر می‌شود.
- کمیته‌های مرکب که هم از نمایندگان پارلمان و هم نمایندگان دولت تشکیل شده و برای نظارت بر اجرای وظایف ایجاد می‌شوند.
- گزارش‌های منظم پیشرفت کار (هر سه ماه) ازسوی دولت در مورد معاهدات، موافقتنامه‌ها و کنوانسیون‌ها که به امضای دولت رسیده و در مورد رویه‌ای که می‌بایست برای اجرایی کردن آنها پیگیری شود.
- لحاظ شروطی در قانون که به دولت اجازه تصویب معاهدات را می‌دهد و ملزم کردن قوه مجریه به ارائه گزارش به پارلمان به‌طور منظم در مورد اجرای این معاهدات.
- گزارش منتشر شده توسط کمیته پارلمانی ذیربط در مورد اجرای یک موافقتنامه تصویب شده ۶ ماه پس از آنکه این سند اجرایی شد، در صورت لزوم، این کار در پی تصمیمی ازسوی کمیته که دولت را متعهد به اقدام می‌کند دنبال شود.
- دفاتر بودجه، سرویس‌های تحقیقاتی و کتابخانه که کمیته‌ها را مورد حمایت قرار می‌دهند.

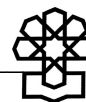
جمع‌آوری اطلاعات در مورد مسائل و سازمان‌های بین‌المللی

- برای مثال فعالیت کمیته‌ها در جمع‌آوری اطلاعات مربوط به وقایع و مسائل بین‌المللی و در انجام مطالعاتی که شامل پیشینه تحقیق، استماع و آماده کردن گزارش‌ها که برای بحث در پارلمان متعاقباً ارائه می‌شوند.
- وجود دفاتر بودجه و سرویس‌های تحقیقاتی و کتابخانه که کمیته‌ها و اعضای آنها را حمایت می‌کنند.
- تعهد دولت به ارائه گزارش‌های مکتوب در مورد فعالیت سازمان‌های بین‌المللی نظیر سازمان ملل، بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و سازمان تجارت جهانی.
- مقاماتی از وزارت امور خارجه که به پارلمان‌ها وصل باشند تا در مورد مسائل بین‌المللی خلاصه گزارش‌ها و سایر مدارک را آماده کنند.
- نیروهای پارلمان که توسط دولت به‌کار گرفته می‌شوند تا به‌عنوان رابط میان ادارات مربوطه و پارلمان عمل کنند.
- مراکز منابع دولتی و کتابخانه‌ها به‌طور ویژه به استفاده نمایندگان پارلمان اختصاص می‌یابد.
- ایجاد ادارات رابط و پیونددهنده در خارج از پارلمان.
- سیستم اینترنتی اطلاعات الکترونیکی مشترک میان - پارلمانی.
- اطلاعات ارائه شده ازسوی اتحادیه بین‌المجالس (پیوندهای الکترونیکی، روزنامه‌ها، فکس و غیره).

- نمایش‌ها و کارگاه‌های آموزشی منطقه‌ای و غیره، با هدف قرار دادن پارلمان در اختیار مردم و دادن آگاهی به مردم در مورد اینکه آنها چگونه می‌توانند بر سیاست تأثیر بگذارند.
- وجود مرکز ملاقات‌کنندگان و مرکز اطلاع‌رسانی در پارلمان.
- پخش برنامه و نیز نشریات و جزوات با هدف آموزش و آگاه کردن مردم در مورد راه‌های اعمال نفوذ بر پارلمان.
- تلاش‌های مربوط به اطلاع‌رسانی و یا مشاوره معطوف به گروه‌های خاص در جامعه از جمله زنان، مردم مناطق روستایی، معلولین، جوانان، که در برخی موارد این تلاش‌ها از طریق تیم‌های معین نمایندگان مجلس به انجام می‌رسد.
- کنفرانس‌های ویدئویی برای فراهم کردن امکان دریافت سخنرانی‌ها از سراسر کشور (یا دنیا) برای کمیته‌های پارلمانی.
- ارتباطات میان پارلمان از یک طرف و مقامات محلی، مجموعه‌های کاری و عموم مردم در آن ناحیه و در شهرها از طرف دیگر.
- قابل دسترس بودن نطق نمایندگان و خلاصه اسناد پارلمانی.
- اطلاعاتی در مورد پارلمان و اسناد پارلمانی و اسناد کمیته پارلمانی که روی وبسایت پارلمان یا کمیته قابل دسترس باشد.
- گروه‌هایی که بر روی وبسایت پارلمان ارتباط و گفتگوی متقابل دارند.
- وجود رایانه در دفاتر منطقه‌ای که به مردم اجازه می‌دهد به وبسایت پارلمان دسترسی داشته باشند.
- وجود خطوط تلفنی برای دریافت شکایات از مردم.
- انتشار مناظرات پارلمانی و کمیته از طریق تلویزیون، رادیو و وبسایت.
- جلساتی که در آنها نمایندگان پارلمان می‌توانند گفتگوی مستقیمی با انجمن‌ها داشته باشند تا توجه مردم را در مورد مسائلی که پارلمان در دست بررسی دارد برانگیزند.
- برگزاری جلسات عمومی با شهروندان، سازمان‌های جامعه مدنی و دانشگاهیان و... و نیز برگزاری این جلسات در مناطق مختلف کشور.
- دفاتر جامعه مدنی که ارتباط و تعامل با گروه‌های جامعه مدنی را تسهیل می‌کنند.
- درخواست‌ها، عرض حال‌ها، اظهارات مکتوب در مورد یک قانون و دیگر موضوعات از سوی اشخاص حقیقی و حقوقی و نیز از سوی مجامع محلی که برای مثال به کمیته‌ها و یا مقاماتی فرستاده می‌شوند که برای دریافت و بررسی شکایات و پیشنهادات منصوب شده‌اند.
- برگزاری همه‌پرسی.
- توانایی فراخوانی یک همه‌پرسی، توانایی ارائه یک طرح به پارلمان یا تقاضا برای تجدید نظر با اصلاح قانون اساسی از طریق اقدام عمومی.
- تمرکززدایی از دولت.

- جلسات پارلمانی تبادل و استفاده از اطلاعات
- کارگاه‌های آموزشی برای نمایندگان جهت بحث در مورد یک موضوع بین‌المللی خاص.
- خلاصه گزارش‌های مهم سازمان‌های بین‌المللی که بین سران احزاب سیاسی و کمیته‌های پارلمانی توزیع می‌شود.
- دپارتمان‌های خدمات اطلاعات پارلمانی، خدمات حرفه‌ای را به همه اعضا و کمیته‌ها ارائه می‌کنند.
- بولتن‌های هفتگی که نمایندگان مجلس را از وضعیت مذاکرات بین‌المللی آگاه می‌کنند.
- سرویس اینترنت که حاوی اطلاعات مفیدی از جمله پیوندهای الکترونیکی به سازمان‌های بین‌المللی است.
- راهنمایی به نمایندگان مجلس در مورد نحوه دستیابی به اطلاعات از طریق اینترنت.

- گروه‌های دوستی دوجانبه
- توافقات همکاری دوجانبه میان پارلمان‌ها، ایجاد مجموعه‌های میان-پارلمانی دوجانبه جهت تقویت روابط میان کشورها در حوزه‌های مختلف.
- ملاقات‌های نهادینه شده و منظم میان نمایندگان مجلس از یک منطقه فرعی مثلاً سه بار در سال.
- پذیرش و اعزام هیئت‌های پارلمانی که برای مثال به ریاست رئیس مجلس برگزار می‌شود یا در سطح کمیته پارلمانی برعهده گرفته می‌شود که نسبت به دیدارهای دولتی امکان ملاقات میان یک هیئت سیاسی وسیع‌تر را فراهم می‌کند.
- میزبانی جلسات سازمان‌های میان-پارلمانی.
- کنفرانس‌های زیرمنطقه‌ای با کمیته‌های پارلمانی از کشورهای همسایه در ارتباط با یک پروژه واقعی و مشترک مثلاً مربوط به مسائل زیربنایی.
- حل و فصل مناقشه از طریق استفاده از جلسات دوجانبه یا جلسات سازمان‌های میان-پارلمانی مثلاً برای برپایی مذاکرات میان نمایندگان پارلمان از کشورهایی که درگیر این مناقشه هستند یا به صورت دیگری از مناقشه تأثیر می‌پذیرند.
- سازماندهی گردهمایی‌های بین‌المللی و دیگر اقدامات اعتمادساز در راستای تقویت درک مشترک در شرایط مناقشه.
- اقدام انجام شده توسط نمایندگان خاص نظیر اعزام نماینده به فرآیندهای صلح، کسانی که در گروه‌های کاری ویژه در مورد یک مناقشه خاص مشارکت می‌کنند و ناظران انتخاباتی.
- پروژه «نمایندگان، نمایندگان را حفظ می‌کنند» که در آن نمایندگان مجلس در یک کشور به نفع نمایندگان کشورهای دیگری که در آنها پارلمان یا حقوق بشر ممکن است مورد تهدید باشد مداخله می‌کنند.
- جلسات میان نمایندگان مجلس و سفرا.
- همکاری فنی (تبادل دانش) بین پارلمان‌ها.
- کمیته‌های ویژه برای بررسی مناقشات منطقه‌ای در داخل کشور و نمایندگانی که به هیئت‌های دولتی می‌پیوندند که درگیر پیگیری حل و فصل چنین مناقشاتی هستند.
- ایجاد دفاتر دادستان‌های سیاسی که اختیار بازرسی اقدامات انجام شده از سوی یک حزب سیاسی را دارند که احتمالاً این اقدامات ناقض توافقنامه میان احزاب سیاسی است.

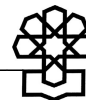

همه‌منگی روابط با سازمان‌های
میان - پارلمانی

- تمرکز بر تصمیمات رئیس‌جمهور یا رئیس مجلس در ارتباط با مشارکت در فعالیت‌های بین‌المللی در راستای تقویت همه‌منگی.
- بررسی ارتباط بین‌المللی پارلمانی مثلاً توسط رئیس مجلس، همراه با دستورالعمل‌هایی برای جلوگیری از دوباره کاری.
- گزارش سالیانه از کمیته‌های امور خارجی حاوی ارزیابی فعالیت‌های میان - پارلمانی گذشته و بیان اولویت‌های سال بعد.
- جلسات منظم میان رؤسای انجمن‌های پارلمانی در داخل یک پارلمان جهت مذاکره در مورد مسائل و علایق مشترک.
- کارگاه آموزشی برای نمایندگان که در هیئت‌های نمایندگی فعالیت می‌کنند.
- کارکنان پارلمان خدماتی را به هیئت‌های بین‌المللی و برای همه‌منگی آنها ارائه می‌دهند.

تقویت پیوندها با اتحادیه بین‌المجالس

- وجود هیئت نمایندگی دائمی اتحادیه بین‌المجالس برای یک دوره تصدی، که توسط پارلمان در جلسه عمومی انتخاب می‌شود.
- عضویت همه نمایندگان در اتحادیه بین‌المجالس.
- میزگردهای پارلمانی شامل مشارکت نمایندگان دارای تجربه در اتحادیه بین‌المجالس، تقویت فعالیت‌های اتحادیه بین‌المجالس.
- مشارکت رؤسای جمهور یا رؤسای مجلس در فعالیت‌های اتحادیه بین‌المجالس نظیر دخالت رؤسای هیئت‌ها در وقایع اتحادیه بین‌المجالس به‌عنوان مشاوران اصلی در مسائل مربوط به این اتحادیه.
- حضور هیئت نمایندگی پارلمان‌ها متخصص در موضوعات خاص در اجلاس‌های اتحادیه بین‌المجالس که چنین موضوعاتی در آنها مورد بحث قرار می‌گیرد.
- جلسه با وزرای امور خارجه و یا نمایندگی‌های دائمی سازمان ملل جهت اطمینان از حمایت ملی برای پیشنهادهای مربوط به تقویت اتحادیه بین‌المجالس.
- گزارش‌های سالیانه هیئت‌ها و شوراهای اتحادیه بین‌المجالس که به پارلمان تسلیم می‌شود.
- گزارش‌های هیئت‌ها و شوراهای اتحادیه بین‌المجالس به کمیته امور خارجی.
- ترجمه قطعنامه‌های اتحادیه بین‌المجالس برای کمیته‌های مربوط، رؤسای جمهور، نخست‌وزیران، وزرای امور خارجه و دیگر وزرای دولتی و به سازمان‌های مرتبط.
- بولتن خبری منتشر شده توسط گروه‌های اتحادیه بین‌المجالس که این اتحادیه و فعالیت‌های اصلی و نمایندگان مرتبط با آن را معرفی می‌کنند.
- وجود نیروهایی که به‌طور خاص در مورد قواعد رویه‌های اتحادیه بین‌المجالس آموزش دیده‌اند و به هیئت‌های نمایندگی کمک می‌کنند.

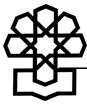
اقدامات اتخاذ شده برای نیل به اهداف توسعه هزاره^۱

- مذاکرات جلسات عمومی و کمیته در مورد اهداف توسعه هزاره.
- سیاست‌های مصوب پارلمان برای توسعه جهانی مبتنی بر اهداف توسعه هزاره.
- تصویب قوانین مرتبط با اهداف توسعه هزاره، برای مثال در مورد حقوق زنان، نمایندگی زنان، حقوق بشر، آموزش و پرورش، بهداشت، فقر، بی‌سوادی و محیط زیست.
- اصلاحات قانون اساسی برای مثال جهت تقویت برابری جنسیتی.
- تخصیص کافی منابع بودجه برای اجرای اهداف توسعه هزاره.
- قوانینی که دولت‌ها را متعهد می‌کنند گزارش‌های منظمی را ارائه کنند که گام‌های برداشته شده جهت نیل به اهداف توسعه هزاره را تبیین می‌کنند و فعالیت‌هایی را که نمایندگان مثلاً در صندوق بین‌المللی پول برعهده گرفته‌اند مشخص می‌کنند.
- کنترل سالیانه و گزارش‌هایی از سوی کمیته‌های مربوط در ارتباط با پیشرفت صورت گرفته در دستیابی به اهداف توسعه هزاره.
- ایجاد کمیته‌ها یا کمیته‌های مشترک که روابط با کشورهای درحال توسعه (در حوزه‌های توسعه، همکاری و بدهی) را تحت نظارت قرار می‌دهند.
- جلسات بین‌المللی میان نمایندگان کمیته‌های توسعه بین‌المللی برای تشویق آنها به همکاری با یکدیگر جهت نیل به اهداف توسعه هزاره.
- حضور نمایندگی پارلمان در هیئت‌های اعزام شده به مجمع عمومی سازمان ملل.
- تأیید ایجاد یک صندوق همبستگی بین‌المللی.
- برنامه‌های آموزشی برای نمایندگان پارلمان در مورد اهداف توسعه هزاره.
- کارگاه‌های آموزشی منطقه‌ای و ملی در مورد اهداف خاص توسعه هزاره در همکاری با آژانس‌های مختلف سازمان ملل.
- توزیع کتاب راهنمای پارلمانی که به‌طور مشترک توسط سازمان ملل و اتحادیه بین‌المجالس در مورد کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض بر ضد زنان تهیه شده است.

بررسی برنامه‌های توسعه

- فنون سنتی پارلمانی برای نظارت بر فعالیت‌های دولتی (سؤالات کتبی و شفاهی، استیضاح، مباحثات جلسات عمومی، بودجه).
- اتخاذ سیاست‌هایی که ملاحظات و دستورالعمل‌هایی را برای برنامه‌های کمک به توسعه ایجاد می‌کنند.
- مذاکره با دولت در ارتباط با اولویت‌های توسعه و برنامه‌های کمک به توسعه و ایجاد شوراهای هماهنگی مشترک قوه مقننه و قوه مجریه برای کمک به دولت‌ها جهت انجام اصلاحات، گزارش‌های منظم از سوی دولت مثلاً در مورد فعالیت بانک جهانی.
- کمیته‌هایی که وظیفه پیگیری برنامه‌های توسعه را دارند و گزارش‌هایی را به پارلمان ارائه می‌کنند.

۱. اهداف توسعه هزاره شامل هشت هدف بین‌المللی توسعه می‌شود که ۱۹۲ دولت عضو سازمان ملل و حداقل ۲۳ سازمان بین‌المللی طی اجلاسی در مقر سازمان ملل در سال ۲۰۰۰ برای دستیابی به آنها تا سال ۲۰۱۵ به توافق رسیدند. اهداف توسعه هزاره عبارتند از: ۱. ریشه‌کنی فقر، ۲. تأمین آموزش‌های ابتدایی در سطح جهانی، ۳. برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان، ۴. کاهش مرگ‌ومیر اطفال، ۵. بهبود وضعیت مادران، ۶. مبارزه با ایدز، مالاریا و سایر بیماری‌ها، ۷. تضمین پایداری محیط زیست، ۸. مشارکت جهانی برای توسعه.

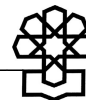
- جلسات کمیته با وزرای مسئول برای مثال پس از جلسات پاییز که توسط بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول و با مشارکت سازمان‌های غیردولتی برگزار می‌شود.
- ایجاد کمیته‌ها و کمیته‌های فرعی که وظیفه ترسیم چشم‌اندازهای توسعه میان و بلندمدت کشور را دارند (آنها توجه نهادهای عمومی جامعه علمی و جامعه مدنی را جلب می‌کنند).
- دیدارهای فراوان (داخلی یا خارجی) که توسط کمیته‌های مرتبط به انجام می‌رسد.
- جلسه با نمایندگان بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول.

همان‌طور که اشاره شد شاخص‌های مختلفی در ذیل هر یک از موضوعات ارائه شده‌اند که مجموعاً به هموار شدن مسیر نقش‌آفرینی مجالس ملی در امور بین‌المللی منجر می‌شوند. با این حال اتحادیه بین‌المجالس با توجه به شرایط مختلف کشورها از حیث سیاسی و اقتصادی انتظار ندارد که پارلمان‌ها در پیگیری و اجرای این شاخص‌ها عملکرد مشابه‌ای داشته باشند. انگیزه اصلی اتحادیه از تهیه این فهرست نشان دادن طیف کاملی از اقدامات به‌کار رفته توسط پارلمان‌ها در دنیای امروز است، ممکن است برخی اقدامات برای پارلمان‌هایی که در یک وضعیت خاص به سر می‌برند مناسب باشد در حالی که برای برخی پارلمان‌های دیگر که در شرایط متفاوتی به سر می‌برند مناسب نباشد. برای مثال، شاخص‌هایی که می‌تواند در کشورهای دارای یک نظام پارلمانی قوی، بهره‌مند از ساختار حزبی نهادینه شده و همراه با دستیابی وسیع مردم به فناوری مدرن اطلاعات به خوبی به‌کار گرفته شود ممکن است در کشورهایی که دارای نظام ریاستی بوده، ساختار حزبی ضعیفی داشته و عموم مردم دسترسی محدودی به فناوری مدرن اطلاعات دارند جواب ندهد.

همچنین سطح منابع قابل دسترس میان پارلمان‌ها ممکن است متفاوت باشد و انجام برخی اقدامات به‌علت هزینه‌های بالای مترتب بر آن دشوار باشد.

علاوه‌بر این موارد شماری از ملاحظات و شاخص‌های مورد تأکید از سوی اتحادیه بین‌المجالس را می‌بایست با توجه به شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی کشورها از شمول شاخص‌های عام جدا کرد. برای مثال تأکید بر فعالیت‌های پارلمان‌ها در زمینه پیشبرد و تصویب برخی ملاحظات سازمان ملل متحد از جمله کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض بر ضد زنان در حالی صورت می‌گیرد که کشورهای اسلامی بر اساس اصول دینی خود در خصوص این موضوع ملاحظات کاملاً متفاوتی نسبت به کشورهای غربی دارند. شاید بر همین اساس اتحادیه بین‌المجالس تأکید می‌کند که شاخص‌های ارائه شده بیشتر می‌توانند به‌عنوان مبنایی برای بحث و گفتگو میان پارلمان‌ها در مورد چگونگی تقویت عملکرد پارلمان‌ها در امور بین‌المللی باشند.

تا آنجایی که مربوط به جمهوری اسلامی ایران است باید اظهار داشت که برخی فعالیت‌های مجلس شورای اسلامی که با حوزه سیاست خارجی و روابط بین‌الملل ارتباط دارند نظیر سؤال از

وزیر امور خارجه، طرح موضوعات مربوط به سياست خارجي در صحن علني، بررسي لوايح مربوط به توافقنامه‌هاي دولت با ساير دولت‌ها و تصويب معاهدات و کنوانسيون‌ها، برگزاري جلسه (هر چند نامنظم) با مسئولان و مقامات سياست خارجي، تشکيل گروه‌هاي دولتي پارلماني، تشکيل کميته‌هاي تخصصي در ارتباط با موضوعات سياست خارجي (نظير کميته خزر در کميسيون سياست خارجي)، بررسي مسائل سياست خارجي و بين‌المللي و بحث و گفتگو در مورد آنها در کميسيون سياست خارجي و امنيت ملي، استفاده از گزارش‌هاي کارشناسي مراکز مطالعاتي که با مسائل سياست خارجي مرتبط هستند به‌ويژه گزارش‌هاي مرکز پژوهش‌هاي مجلس، همکاري با اتحاديه بين‌المجالس و ... همگي از جمله مواردی هستند که با بخشي از شاخص‌هاي مورد تأکيد اتحاديه بين‌المجالس در خصوص مشارکت پارلمان‌ها در امور بين‌المللي انطباق دارند. با اين حال در خصوص برخي متغيرهاي ديگر نظير برگزاري کارگاه‌هاي آموزشي براي نمايندگان، دخالت شهروندان در تصميمات پارلماني مرتبط با حوزه سياست خارجي، توسعه روابط با سازمان‌هاي بين‌المللي، انتشار گزارش‌هاي ساليانه در خصوص مسائل سياست خارجي و تشریح عملکرد مجلس در اين خصوص و ... بايد تأکيد کرد که اينها از جمله مواردی هستند که نياز به تقويت عملکرد مجلس در مورد آنها احساس می‌شود. در عين حال همچنان که مورد اشاره قرار گرفت برخي شاخص‌هاي مورد اشاره ازسوی اتحاديه بين‌المجالس به‌ويژه آن شاخص‌هايی که با اهداف توسعه هزاره سازمان ملل در خصوص موضوع زنان ارتباط دارند به دليل تأثيرپذيري مطلق از هنجارها و ارزش‌هاي ليبرالي اساساً نمی‌توانند به‌عنوان شاخص و مبنايي براي ارزيابي فعاليت مجلس شوراي اسلامي در حوزه سياست خارجي قلمداد شوند.

۲. ماهيت ديپلماسي پارلماني

ديپلماسي پارلماني چيزی فراتر از همکاري پارلماني بين کشورهاست. ديپلماسي پارلماني در دو مقوله کلي فعاليت‌هاي بين‌المللي نهادهاي پارلماني ملي و نهادهاي فراملي پارلماني تقسيم‌بندی می‌شوند زيرا افزايش حوزه عملکرد و نفوذ مجالس کشورها سبب شده است که حيطه‌ها و مسائل جديد از جمله در مورد مسائل بين‌المللي مورد تأکيد قرار گیرند و اين امر سبب شده که پارلمان‌ها در حوزه‌هايی که تاکنون در انحصار دولت بوده است ورود پيدا کنند. ازسوی ديگر افزايش تقاضا جهت تأثيرگذاري افکار عمومي داخلي در مسائل بين‌المللي و افزايش حساسيت مردم کشورها نسبت به پديده‌هاي جهاني و منطقه‌اي سبب شده که پارلمان‌ها - که برآمده از افکار عمومي و نظر مردمنده - به اين مسئله توجه خاصي نشان داده و براي اثرگذاري بيشتري فعال شوند و از اين‌رو

پارلمان‌ها فراتر از شیوه‌های سنتی پارلمانی در قالب کمیته‌ها و کمیسیون‌های سیاست خارجی خود تلاش می‌کنند به شکل گسترده‌تری در مسائل مربوط به سیاست خارجی کشور یا مسائل بین‌المللی تأثیرگذار باشند که بخشی از این فرآیند در قالب همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه بین‌المجالس تعقیب و به شکل سازماندهی و نهادینه شده نیز در برخی نقاط جهان از جمله اروپا،^۱ پارلمان‌های فراملی تشکیل شده پیگیری می‌شود.

دیپلماسی پارلمانی ابزاری است که خارج از محدوده دیپلماسی سنتی، یعنی دیپلماسی دولت‌ها با دولت‌ها، از طریق نمایندگان مجلس با تشکیل گروه‌های دوستی پارلمانی، خارج از روابط مرسوم دولت‌ها وارد عمل شده و زمینه‌های نزدیکی هرچه بیشتر دو ملت را فراهم می‌آورند. همچنین هیئت‌های پارلمانی در مقام یک میانجی برای حل سوءتفاهم‌ها عمل کرده و از طریق برقراری ارتباط با نخبگان دانشگاهی و نیز هیئت پارلمانی سایر کشورها، برای دستیابی به تفاهم هرچه بیشتر بین کشورها عمل می‌کنند. از طرفی مهمترین مسائلی که فعالیت‌های بین‌المللی نهادهای پارلمانی کشورهای مختلف و ملاقات با نمایندگان سایر کشورها، که این ملاقات‌ها می‌تواند جنبه رسمی و غیررسمی داشته باشند. همچنین مأموریت‌های پارلمانی نمایندگان کشورها جهت انجام مسائل مربوط به سیاست خارجی کشور به نمایندگی از دولت خود.

دیپلماسی پارلمانی حوزه‌ای رو به گسترش بوده و امروزه همکاری‌های پارلمانی حوزه‌های بسیار گسترده‌ای را دربر گرفته است که مهمترین و جدیدترین حیطه‌های نفوذ دیپلماسی پارلمانی عبارتند از:

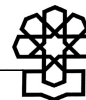
- دموکراسی و حقوق بشر،
- حل و فصل منازعات،
- مبارزه با تروریسم،
- نظارت بر انتخابات،
- مهاجرت،
- گفتگوی فرهنگی.

همچنین در سال‌های اخیر تعداد نهادهای پارلمانی فراملی به سرعت رو به افزایش است که برخی از این پارلمان‌های فراملی عبارتند از: اتحادیه بین‌المجالس آسیایی،^۲ اتحادیه پارلمانی آفریقا، شورای اسکاندیناوی، اتحادیه بین‌المجالس عربی و پارلمان اروپا.^۳

در مجموع دیپلماسی پارلمانی شامل موارد ذیل می‌شود:

---

1. K. Kosacher, Parliamentary Diplomacy, International Affairs, A Russian Journal of Foreign Policy, pp. 106-115.
2. Asian Parliamentary Assembly
3. European Parliament

- حوزه‌های پارلمانی دیپلماسی پارلمانی
- امضای موافقت‌نامه‌های بین‌المللی بین پارلمان‌ها،
  - فعالیتهای سازمان‌های پارلمانی چندجانبه بین‌المللی،
  - مشارکت در فرآیند انتخابات^۱،
  - فعالیتهای گروه‌های دوجانبه پارلمانی و به‌خصوص گروه‌های دوستی،
  - فعالیتهای کمیسیون سیاست خارجی پارلمان‌ها.

۳. ابعاد و ویژگی‌های دیپلماسی پارلمانی

مهمترین ویژگی‌ها و مسائل مربوط به دیپلماسی پارلمانی را می‌توان در سطوح مختلف ملی، فراملی، بین پارلمانی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به‌شمار آورد. همچنین مهمترین مسائل مربوط به دیپلماسی پارلمانی را می‌توان در موارد ذیل نیز خلاصه کرد:

- دیپلماسی پارلمانی می‌تواند انعکاس نظر افکار عمومی و مردم یک کشور در حوزه مسائل بین‌المللی باشد.

- دیپلماسی پارلمانی مجرای ارتباطی شهروندان کشورهای مختلف از طریق نهادهای پارلمانی فراملی است.

- در دیپلماسی پارلمانی نهادهای پارلمانی متعددی دخیل هستند.

- در دیپلماسی پارلمانی شیوه‌های رسمی و غیررسمی هم‌زمان قابل اجرا هستند.

حوزه دیپلماسی پارلمانی می‌تواند از تمامی مسائل بین‌المللی تا حوزه‌های مشخص را دربرگیرند.^۲

۴. جایگاه دیپلماسی پارلمانی و نقش مجامع بین‌المللی در حوزه سیاست خارجی

امروزه دیگر برای پارلمان‌ها امکانپذیر نیست که صرفاً بر مسائل مربوط به سیاست ملی تمرکز کنند و اتخاذ تصمیماتی که پیامدهای گسترده‌تری دارند را به حکومت‌ها واگذارند، یک چنین رفتاری به‌مثابه غفلت از نقش خود به‌عنوان نمایندگان مردم است زیرا در این صورت پارلمان‌ها درحالی که خود را از مشکلات واقعی جامعه جدا می‌سازند، کاری بیش از تصویب تصمیمات و لوایح انجام نمی‌دهند. ازسوی دیگر این امر بجز قرار گرفتن در شرایط رقابت با قوه مجریه به بهانه مراقبت از منابع خاص بخش‌های مختلف جامعه، هیچ کاربردی در بهره‌مندی از رابطه آنان با رأی‌دهندگان ندارد.

1. Hoffman, kohn, Reconstructing Diplomacy, Any Lessons for Regional Parliaments? 2003, pp.13-18.

2. www.Fsco.unict/euromedé jmhome.htm

بنابراین ضروری است که نمایندگان مجلس در یک چارچوب قانونی و هماهنگ با تغییراتی که در جامعه رخ می‌دهد، کارایی خود را در جهت تفسیر درخواست‌های جامعه از طریق مطرح کردن و به بحث گذاشتن آنها به‌طور ملی و بین‌المللی افزایش دهند که این امر از طریق پیگیری و همچنین حل‌وفصل مطالبات مردمی با ارائه راه‌حل‌های عملی در سطح ملی قابل تحقق به نظر می‌رسد.

شکی نیست که مجامع بین‌المللی بهترین نهادها برای رفع این نیازها هستند. این مجامع، هیئت‌های پارلمانی را که متشکل از اعضای مجالس ملی هستند و وظیفه آنها ایجاد جریانی دوطرفه از اطلاعات میان رأی‌دهندگان، پارلمان‌های جداگانه و مجامع بین‌المللی است، فراهم می‌آورند. آنها وسیله مناسبی برای انتقال نتایج مذاکرات بین‌المللی به پارلمان‌های خود و به این ترتیب، وسیله تکمیل مذاکرات ملی از طریق مجموعه‌ای از طرح‌های تخصصی و عملی هستند.^۱

بنابراین با در نظر گرفتن خدمات مفید این مجامع در راستای متمرکز کردن تلاش‌ها، توسعه شبکه‌های ارتباطی، از بین بردن علت ریشه‌ای مشکلات و جلوگیری از تجزیه و فروپاشی، باید ابتکارات در این حوزه را به‌ویژه از طریق تقویت سازمان‌ها و سرویس‌های حمایتی افزایش داد.

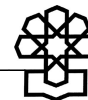
در سال‌های اخیر جهانی شدن روزافزون مشکلات همراه با تمامی پیامدهای ناشی از آن باعث شده است تا مجامع پارلمانی برای این معضل جدید به جستجوی راهکارهایی در جهت گزینش بهترین شیوه روزآمد و اجرای احکام سیاسی،^۲ که به‌طور سنتی پیش از این منحصر به سازمان‌های خاصی بود، بپردازند. براساس این پارلمان‌ها تمایل دارند نقش فعال‌تری در ارزیابی گزینه‌های سیاست ملی در محدوده‌هایی که سیاست خارجی را در بر می‌گیرد، ایفا کنند. نقشی که تاکنون به‌عنوان وظیفه انحصاری دولت شناخته شده بود.

در عین حال، جامعه نیز دستخوش تغییرات بنیادینی شده است و عامه مردم در سطح وسیع علاقه روزافزونی به سیاست، به‌ویژه سیاست خارجی، نشان می‌دهند چراکه کاملاً از تأثیر سیاست‌های کشورهای همسایه یا شریک بر زندگی روزمره خود آگاه هستند. مردم از طریق انتخابات و با اتکا به نمایندگان منتخب خود در جهت برآورده شدن خواسته‌ها و همچنین اعمال نفوذ بر تصمیمات قوه مجریه تلاش می‌کنند. اعتقاد بسیاری از آنان این است که نهادهای پارلمانی در مقایسه با حکومت‌ها قادر به اتخاذ تصمیمات در چارچوب‌های زمانی محدود نیستند. آنان نقش این نهادها را به‌طور اجتناب‌ناپذیری تا حد هیئت نمایندگان که قادر به یافتن راه‌حل مشکلات نیست تقلیل یافته می‌بینند. به‌نظر می‌رسد پارلمان‌ها به‌رغم اینکه محلی برای برآوردن انتظارات رأی‌دهندگان هستند، از دنیای واقعی جدا هستند، زیرا از آنجایی که تشخیص تمام ابعاد مشکلاتی که

1. Squarcialupi, "Parliamentary Diplomacy: the Role of International Assemblies", Report on Behalf of the Committee for Parliamentary and Public Relations, www.uno-komitee.de/en/documents.

2. Political Mandate

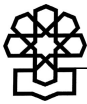
باید حل کنند به نظر غیرممکن می‌رسد، از سوی برخی به‌عنوان نهادهایی که به گذشته تعلق دارند قلمداد می‌شوند.

ضرورت ارتباط میان نمایندگان مجلس منجر به شکل‌گیری ابتکارات مختلفی در سالیان گذشته شده است. این ضرورت در حال حاضر به شیوه بهتری سازماندهی و ساختارمند می‌شود. مطابق با این شیوه، همکاری پارلمانی جای خود را به دیپلماسی پارلمانی^۱ داده است. این اصطلاح پیوندهای سازمانی از نوع سنتی و همچنین ارتباطات خودجوش و سپس نهادینه شده^۲ را پوشش می‌دهد. به این ترتیب نمایندگان مجلس قادر خواهند بود، برخی فعالیت‌ها را کاهش دهند تا به حل مشکلات عمده در محدوده‌ای فراتر از مرزهای ملی بپردازند. هدف، ایجاد زمینه برای اتخاذ راه‌حلهایی عملی و آغاز ابتکاراتی است که برای اعمال نفوذ بر تصمیمات سیاسی قوه مجریه طراحی شده‌اند. به‌کارگیری روش‌های صریح‌تر و ایجاد مناسباتی با رسمیت کمتر به‌صورت تبادل آرا میان نمایندگان مجلس نیز یکی از راه‌های دستیابی به این هدف است. این تحول حاکی از این واقعیت است که شهروندان نسبت به برخی مشکلات آگاهی دارند و مایل به ارتباط نزدیک‌تر نمایندگان منتخب خود با دیگر نمایندگان^۳ هستند. ابراز خواسته‌های مردم، تجزیه و تحلیل عمیق مشکلات آنان و ارائه راه‌حل‌های استراتژیک قانونی در عین پیشبرد طرح‌های خاص دولتی از جمله چالش‌هایی است که نمایندگان منتخب در پارلمان‌های دوران مدرن با آن روبرو هستند.

۵. جایگاه دیپلماسی پارلمانی در راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

دیپلماسی پارلمانی از ظرفیت‌های نرم‌افزاری نظام‌های سیاسی است که به‌دلیل دارا بودن ساختار و شاکله مردمی، وابسته نبودن به دولت و خصلت شورایی به‌عنوان یکی از شاخصه‌های نظام مردم‌سالاری، نقش مهمی را در تحکیم و توسعه روابط سیاسی، دفاعی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها برعهده داشته و گام مثبتی در مسیر تحقق «جامعه بین‌المللی مدنی»^۴ و تقویت صلح و ثبات منطقه‌ای و جهانی ارزیابی می‌شود به‌طوری که توجه متولیان امر به نوآوری در کاربست اهداف، ابزارها، شیوه‌ها و فنون همکاری‌های بین‌المجالس، می‌تواند نقش تأثیرگذار و مهمی را در فرآیند «همگرایی منطقه‌ای»^۵، «اعتمادسازی»^۶، «ائتلاف‌سازی»^۷، «حل و فصل مسالمت‌آمیز

1. Parliamentary Diplomacy
2. Institutionalized
3. Representatives
4. Civil International Society
5. Regional Integration
6. Confidence- Building
7. Coalition- Building

اختلاف‌ها»،^۱ افزایش عمق نفوذ استراتژیک مجلس شورای اسلامی و کاهش چالش‌های خارجی ایفا کند.

یکی از ابزارها و شیوه‌های رو به گسترش اعتمادسازی و همگرایی منطقه‌ای، بهره‌برداری مناسب از ظرفیت بالای دیپلماسی مجلس شورای اسلامی است.

توسعه همکاری‌های پارلمانی^۲ می‌تواند بستر انعقاد تفاهم‌نامه‌های دفاعی - امنیتی دو یا چندجانبه میان کمیته‌های تخصصی مجلس با هم‌تایان پارلمانی خود در کشورهای منطقه به‌ویژه کشورهای اسلامی و همسایه با هدف ارتقای «همگرایی و توسعه‌ای منطقه‌ای»^۳ فراهم کند.

به‌طوری که امروزه مهندسی مناسب تعامل هیئت‌های دیپلماتیک و گروه‌های دوستی پارلمانی با مجالس سایر کشورهای تأثیرگذار یا حضور فعال و مذاکرات سازنده در حاشیه اجلاس سازمان‌های بین‌المللی پارلمانی مانند مجمع مجالس آسیایی، پارلمان اروپا یا اتحادیه بین‌المجالس مکمل اقدام‌های وزارت امور خارجه است که می‌تواند تا حد قابل توجهی چالش‌های توسعه روابط خارجی را برطرف کند.^۴

در این میان برخی اقدام‌ها و راهکارهایی که می‌تواند ظرفیت کارآمدی و اثرگذاری دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران را توسعه دهد به‌شرح ذیل است:

- تقویت رایزنی فراکسیون‌های مجلس با احزاب پارلمانی کشورهای تأثیرگذار به‌ویژه کشورهای دارای نظام سیاسی پارلمانی دوحزبی یا افزایش تعامل سازنده با احزاب تأثیرگذار پارلمان اروپا.

- توسعه روابط پارلمانی میان سه کشور فارسی زبان (ایران، افغانستان و تاجیکستان).

- حضور فعال و هدفمند نمایندگان شاخص و آشنا به فنون رایزنی‌های دیپلماتیک در نشست‌های اتحادیه‌های بین‌المللی پارلمانی.

- تبیین سازوکارهای مناسب برای کارویژه‌ها و اهداف گروه‌های دوستی پارلمانی.

- راهبرد دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران به سمتی جهت‌گیری شود که زمینه عضویت نمایندگان کارآمد و با تجربه مجلس در زیرساخت‌های تأثیرگذاری مانند شورای حکام، شورای اجرایی یا عضویت در کمیته‌های تخصصی اتحادیه‌های بین‌المللی پارلمانی فراهم شود.

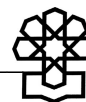
- متولیان دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران شایسته است با دانش‌افزایی در رابطه با جنبه‌های نظام مردم‌سالاری دینی و همچنین ظرفیت‌های بالای حقوق بشر اسلامی، بستر حضور فعال و مؤثر در نشست‌های تخصصی مجامع بین‌المللی را فراهم کنند.

1. Peaceful Settlement of Disputes

2. Expansion of Parliamentary Cooperation

3. Regional Integration and Development

4. APA/RES, Resolution on the Integrated Energy Market in Asia, <http://www.asian.parliament.org/> 29 Nov 2008.

- تقویت مدیریت دانش دیپلماسی پارلمانی از طریق توسعه تعامل کمیسیون‌های تخصصی مجلس با کانون‌های فکری - پژوهشی.

- کاربست مناسب تجربه نظام‌های پارلمانی توسعه‌یافته متناسب با الگوها و هنجارهای بومی.

از سوی دیگر توسعه مردم‌سالاری دینی با مشارکت‌افزایی در نظام‌های انتخاباتی، حمایت تقنینی - نظارتی مجلس شورای اسلامی از ایجاد و گسترش احزاب قدرتمند در کشور مانند قانونمند شدن و تناسب داشتن کمک‌های مالی به احزاب و تقویت مدیریت دانش نظام قانونگذاری از طریق افزایش هم‌اندیشی میان کمیسیون‌ها و کمیته‌های تخصصی مجلس با کانون‌های نخبه‌پروری یا توسعه محیط‌های وب پارلمانی برای تعامل سازنده با کانون‌های فکری در محیط‌های مجازی به‌عنوان برخی از راهکارهای موجود برای تعمیق استراتژی‌های دیپلماسی پارلمانی می‌توان نام برد.

۶. محورها و برنامه‌های اجرایی پیشنهادی جهت تدوین دیپلماسی پارلمانی مجلس شورای اسلامی

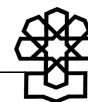
با توجه به مطالب پیشین و ضرورت تدوین دیپلماسی پارلمانی در مجلس شورای اسلامی، تلاش شده است در سه بخش دیپلماسی پارلمانی، دیپلماسی دفاعی - امنیتی و دیپلماسی هسته‌ای محورهای عمده و برنامه‌های اجرایی هر محور به تفکیک احصا شود:

الف) دیپلماسی پارلمانی

محورها	برنامه اجرایی
- همکاری با پارلمان‌های کشورهای منطقه‌ای	۱. همکاری‌های مؤثر با مجمع مجالس آسیایی در قالب: الف) ایجاد نیروهای حافظ صلح ب) مبارزه با تروریسم و جرایم سازمان‌یافته ج) مبارزه با قاچاق انسان، مواد مخدر و کالا د) مبارزه با تسلیحات کشتار جمعی ه) حل و فصل منازعات و) نظارت بر انتخابات ز) مهاجرت ح) دمکراسی و حقوق بشر ط) دیپلماسی دفاعی ی) مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ک) تقویت گفت‌وگوهای بین فرهنگی و مذهبی ل) مبارزه با فقر، بی‌سوادی و تخریب محیط زیست

محورها	برنامه اجرایی
	<p>م) تلاش برای کاهش خسارات ناشی از بلایای طبیعی</p> <p>۲. همکاری مؤثر با پارلمان‌های کشورهای عضو کنفرانس اسلامی</p> <p>۳. همکاری مؤثر با مجالس کشورهای عضو اگو</p> <p>۴. همکاری مؤثر با مجالس کشورهای عضو D-8</p> <p>۵. همکاری مؤثر با مجالس کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه عرب</p> <p>۶. همکاری مؤثر با پارلمان کشورهای ساحلی دریای خزر</p> <p>۷. همکاری مؤثر پارلمانی جهت تقویت روابط خارجی با محورهای:</p> <p>الف) روابط پارلمانی با کشورهای فارسی زبان تاجیکستان، ایران و افغانستان از طریق تشکیل پارلمان کشورهای فارسی زبان</p> <p>ب) روابط پارلمانی محور ایران، روسیه، هند و چین</p> <p>ج) روابط پارلمانی محور ایران، پاکستان و هند</p> <p>د) روابط پارلمانی محور ایران، عراق، سوریه و لبنان</p> <p>ه) روابط پارلمانی محور ایران، کشورهای آسیای میانه و قفقاز</p> <p>۸. تلاش برای ایجاد پارلمان کشورهای اسلامی (با هدف تأمین مواد مندرج در بند «۱»)</p> <p>۹. تلاش جهت افزایش تعامل کمیسیون سیاست خارجی و امنیت ملی با نظایر خود در پارلمان‌های کشورهای منطقه‌ای</p>
<p>– همکاری با پارلمان‌های کشورهای فرمانطقه‌ای</p> <p>الف) نهادهای فراملی پارلمانی</p> <p>ب) همکاری با پارلمان‌های کشورهای فرمانطقه‌ای</p> <p>تبصره: اولویت در ارتباط با کشورهای است که دارای نظام حکومتی پارلمانی هستند (مانند ایتالیا)</p>	<p>۱. همکاری با پارلمان اروپا</p> <p>۲. همکاری با اتحادیه پارلمانی آفریقا</p> <p>۳. همکاری با اتحادیه بین‌المجالس عربی</p> <p>۴. همکاری با شورای اسکاندیناوی</p> <p>۱. همکاری با پارلمان‌های کشورهای عضو عدم تعهد</p> <p>۲. همکاری با مجالس کشورهای عضو اتحادیه اروپا با اولویت:</p> <p>الف) کشورهای اروپای شرقی و اعضای جدید اتحادیه (لهستان)</p> <p>ب) تلاش جهت نزدیکی به احزاب موافق ایران در پارلمان اتحادیه اروپا</p> <p>۳. همکاری با مجالس کشورهای آمریکای لاتین</p> <p>۴. تلاش جهت افزایش تعامل کمیسیون سیاست خارجی و امنیت ملی با نظایر خود در پارلمان‌های کشورهای فرمانطقه</p>
<p>– تقویت گروه‌های دوستی پارلمانی:</p> <p>تبصره: اولویت در ارتباط با گروه‌های دوستی پارلمانی با کشورهای است که دارای نظام حکومتی پارلمانی هستند (مانند ایتالیا)</p>	<p>در سه سطح:</p> <p>۱. کشورهایی که روابط دوستانه با مجالس آنها داریم مانند هند، ترکیه، عراق و ...</p> <p>۲. کشورهایی که خواستار بهبود روابط با آنها هستیم مانند مصر، اردن و ...</p> <p>۳. کشورهای تأثیرگذار در مناسبات بین‌المللی مانند آلمان، ایتالیا، اسپانیا و ...</p>

محورها	برنامه اجرایی
<p>– تقویت جایگاه مجلس در سطح بین‌المللی به‌عنوان نماینده افکار عمومی ملت ایران از طریق:</p>	<p>۱. مصاحبه رئیس و نمایندگان مجلس با رسانه های مؤثر بین‌المللی ۲. مصاحبه رئیس و نمایندگان مجلس با رسانه‌های بین‌المللی داخلی مانند العالم و Press TV ۳. خرید برخی ستون‌های نشریات معتبر بین‌المللی جهت معرفی مجلس ایران</p>
<p>– تعامل با نخبگان سیاسی - عملی خارج از کشور:</p>	<p>۱. تقویت پایگاه اینترنتی مجلس و ایجاد فضای تعامل در محیط مجازی جهت دسترسی مستقیم نمایندگان با نخبگان سیاسی دنیا ۲. ارسال خبرنامه‌های مجلس برای نخبگان خارج از کشور به‌صورت الکترونیک ۳. افزایش سفرهای نمایندگان با هدف بررسی مسائل ایرانیان خارج از کشور ۴. دعوت از نمایندگان شاخص پارلمانی مطرح منطقه و جهان ۵. دعوت از نخبگان علمی و سیاسی کشورهای مطرح منطقه و جهان ۶. همکاری با مراکز مؤثر در مناسبات بین‌المللی داخلی و خارجی اعم از مراکز پژوهشی، اجرایی، اقتصادی - تجاری</p>
<p>– دفاع از هویت اسلامی و مسلمانان جهان</p>	<p>۱. تبیین و پیشبرد ارزش‌های اسلامی با حضور فعال نمایندگان مجلس در سازمان‌های جهانی حامی ارزش‌ها مانند نهاد خانواده ۲. موضع‌گیری در مسائل مربوط به جهان اسلام به نمایندگی از افکار عمومی ملت ایران ۳. فعال کردن کمیته حقوق بشر اسلامی در سازمان کنفرانس اسلامی</p>
<p>– تقویت تعامل پارلمانی با سفرای ایران در خارج از کشور</p>	<p>از طریق همکاری مؤثر با معاونت پارلمانی وزارت خارجه</p>

ب) دیپلماسی پارلمانی دفاعی - امنیتی

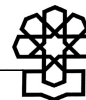
محورها	برنامه‌های اجرایی
<p>– ارتقای توان دیپلماسی پارلمانی در قبال تهدیدات نرم</p>	<p>۱. تهیه و تصویب قانون NGO ها در داخل جهت جلوگیری از نفوذ عوامل بیگانه در سازمان‌های مردم نهاد ۲. تهیه و تصویب قانون وبلاگ‌ها، جرایم اینترنتی و دیپلماسی فرهنگی</p>
<p>– مقابله با تهدیدات بیگانگان</p>	<p>۱. مقابله به مثل تصمیمات مداخله‌جویانه کنگره آمریکا در مجلس شورای اسلامی ۲. مقابله به مثل تصمیمات مداخله‌جویانه مجالس کشورهای غربی در مجلس شورای اسلامی ۳. تأثیرگذاری بر لابی‌های کنگره آمریکا ۴. تأثیرگذاری بر لابی‌های مجالس کشورهای غربی</p>

محورها	برنامه‌های اجرایی
<p>— تقویت توان دفاعی و بازدارندگی کشورها در مقابل تهدیدات خارجی</p>	<p>۱. طرح ارتقای پدافند غیرعامل در دیپلماسی دفاعی</p> <p>۲. تهیه سند جامع دفاع و امنیت ملی</p> <p>۳. تقویت همکاری‌های امنیتی دوجانبه پارلمانی برای مقابله با فعالیت گروهک‌های تروریستی در منطقه مانند ترکیه، عراق و پاکستان</p> <p>۴. قانونمند کردن همکاری‌های پارلمانی کشور در حوزه معاهدات خلع سلاح، معاهده منع سلاح‌های شیمیایی و معاهده منع جامع آزمایشات هسته‌ای (CTBT) و پروتکل الحاق NPT</p> <p>۵. به‌کارگیری دیپلماسی پارلمانی با هدف دستیابی به امنیت بومی و پایدار مانند سازمان همکاری خلیج فارس یا دریای خزر بدون حضور بیگانگان</p>
<p>— تقویت تعامل پارلمانی با سفرای ایران در خارج از کشور</p> <p>- افزایش ابزارهای تقویت‌کننده ضریب نفوذ ایران در محیط‌های مجازی مانند دیپلماسی رسانه‌ای یا سایبر دیپلماسی</p>	<p>۱. از طریق همکاری مؤثر با معاونت پارلمانی وزارت خارجه</p>

ج) دیپلماسی پارلمانی هسته‌ای

محورها	برنامه‌های اجرایی
<p>— تقویت تعامل سازنده میان ارکان اجرایی و قانونگذاری در امر موضوعات هسته‌ای</p>	<p>۱. قانونمند کردن همکاری‌های پادمانی با آژانس</p> <p>۲. تقویت همکاری‌های نظارتی با هدف جلوگیری از خروج اسناد طبقه‌بندی شده</p> <p>۳. قانونمند کردن توسعه فناوری‌های نوین و از آن جمله فناوری هسته‌ای</p> <p>۴. تهیه قانون جامع هسته‌ای</p> <p>۵. تقویت انسجام فکری - رویه‌ای میان ساختارهای تصمیم‌گیرنده در موضوعات هسته‌ای مانند رهبری، قوه مجریه، قوه مقننه و شورای عالی امنیت ملی و مجمع تشخیص مصلحت نظام</p> <p>۶. تشکیل کمیته پارلمانی مقابله با تحریم</p> <p>۷. تقویت تعامل مجلس شورای اسلامی با معاونت‌های پارلمانی وزارتخانه‌های خارجه، دفاع، اطلاعات - کشور در قالب یک کمیته مشترک</p>
<p>— ارتقای ابزارهای نظارتی و کنترلی مجلس شورای اسلامی با هدف: حداقل‌سازی هزینه‌های احتمالی ایران هسته‌ای</p>	<p>از طریق:</p> <p>۱. نظارت بر عملکرد شورای عالی امنیت ملی</p> <p>۲. نظارت بر عملکرد وزارت امور خارجه</p> <p>۳. نظارت بر عملکرد سازمان انرژی اتمی</p>

جمع‌بندی

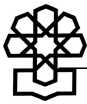
از روش‌های تعمیق و توسعه دیپلماسی پارلمانی، حداکثرسازی بهره‌وری از ظرفیت بالای این نوع دیپلماسی در سطوح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است. توسعه دامنه عملکرد و نفوذ مجالس ملی سبب شده است که حیطه‌ها و حوزه‌های جدید از جمله مسائل بین‌المللی مورد تأکید پارلمان‌ها قرار گیرند. این امر موجبات ورود پارلمان‌ها به قلمرو مسائلی که پیش‌تر در انحصار کامل دولت‌ها بوده را فراهم کرده است. از سوی دیگر افزایش تقاضا جهت تأثیرگذاری افکار عمومی داخلی در مسائل بین‌المللی و بالا رفتن حساسیت‌های مردمی نسبت به پدیده‌ها و تحولات جهانی و منطقه‌ای سبب شده است که پارلمان‌ها به‌عنوان نهاد نمایندگی شهروندان تمایل بیشتری برای ورود به مسائل این حوزه پیدا کنند.

بدین ترتیب مجالس ملی فراتر از شیوه‌های سنتی پارلمانی در قالب کمیته‌ها و کمیسیون‌های سیاست خارجی خود تلاش می‌کنند به شکل گسترده‌تری در مسائل مربوط به سیاست خارجی کشور یا مسائل بین‌المللی تأثیرگذار باشند. بخشی از این فرآیند در قالب همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه بین‌المجالس تعقیب می‌شود. امروزه در میان صاحب‌نظران اجماع قابل تأییدی ایجاد شده است مبنی بر اینکه دیپلماسی پارلمانی به‌عنوان حیطه‌ای مؤثر و جدید می‌تواند در پیشبرد منافع ملی کشورها و کاهش هزینه‌های اقدامات دولت در حوزه سیاست خارجی کارآمد باشد. از این رو است که در بسیاری کشورها تمایل فزاینده‌ای برای فراهم کردن مقدمات توسعه نقش و نفوذ بین‌المللی پارلمان‌ها ایجاد شده است.

در مورد جمهوری اسلامی ایران برخی از راهکارهایی که می‌تواند ظرفیت کارآمدی و اثرگذاری دیپلماسی پارلمانی کشور را توسعه دهد عبارتند از:

- حمایت از سرمایه‌های اجتماعی با هدف تقویت وحدت ملی و سطح رضایتمندی عمومی،
- به‌کارگیری تجربه‌های سازنده دیپلماسی پارلمانی کشورهای توسعه‌یافته،
- سازماندهی کمیته پارلمانی مقابله با گسترش احتمالی عمق و دامنه تحریم‌ها،
- بررسی اطلس جغرافیایی نحوه آرایش پایگاه‌های نظامی آمریکا و ناتو حلقه‌های امنیتی پیرامون جمهوری اسلامی ایران.

در جمهوری اسلامی ایران مجلس شورای اسلامی به‌موجب موادی از قانون اساسی از برخی اختیارات سنتی برای اثرگذاری در حوزه سیاست و روابط خارجی برخوردار است. با این حال روند شتابان توسعه بین‌المللی دیپلماسی پارلمانی، اتخاذ اقدامات مقتضی جهت تعریف حوزه‌های نوین ورود مجلس به حوزه سیاست خارجی را ضروری ساخته است

ابتکارات در این حوزه لزوماً باید در سطح نهادی هدفگذاری شوند بدین معنا که ورود مجلس به مسائل سیاست خارجی بیش از آنکه موکول به علاقه شخصی نمایندگان باشد در ظرفیت سازمانی مجلس شورای اسلامی تعریف و در چارچوب اختیارات لازم‌الاجرای این نهاد تعیین شده باشد.

در طراحی ابتکارات جدید برای افزایش نقش مجلس شورای اسلامی در حوزه سیاست خارجی باید به این نکته مهم نیز توجه داشت که امروزه دیپلماسی پارلمانی در شکل مدرن آن نیازمند تعیین ترتیبات و سازوکارهای لازم جهت انتقال ایده‌ها و نظرات شهروندان به منتخبانشان در مجالس ملی است. اساساً یکی از اهداف توسعه دیپلماسی پارلمانی نزدیک‌تر ساختن روندها و تصمیمات سیاست خارجی کشورها به نظرات مردمی و دخالت شهروندان در این حوزه است. از این رو پیش‌بینی و ایجاد سازوکاری در مجلس شورای اسلامی جهت اخذ نظرات مردمی و انتقال دیدگاه شهروندان در خصوص مسائل سیاست خارجی به‌عنوان یکی دیگر از الزامات توسعه دیپلماسی پارلمانی در کشور پیشنهاد می‌شود.

منابع و مأخذ

1. Stelios Stavridis, "Parliamentary Diplomacy: Any lessons for Regional Parliaments? www.unizar.es/union-europea/.
2. 120th Ipu Assembly (Ethiopia).
3. 5-10 April 2009, Agenda of the Assembly.
4. Alex Tanzi, U.S. Running Senate Count, <http://www.bloomber.com>, Nov 5, 2008.
5. Statutes of the Interparliamentary Union, <http://www.ipu.org/strct-e/statutes-new.htm>.
6. K. Kosacher, Parliamentary Diplomacy, International Affairs, Arussian Journal of Foreign Policy.
7. Weisglaş Frans w . "The Hague Journal of Diplomacy, Number 1, April 2007.
8. Hoffman, kohn, Reconstructing Diplomacy, Any Lessons for Regional Parliaments? 2003.
9. www.Fsco.unict/euromed/cjmhome.htm
10. Squarcialupi, "Parliamentary Diplomacy: the Role of International Assemblies", Report on Behalf of the Committee for Parliamentary and Public Relations, www.uno-kommittee.de/en/documents.
11. APA/RES/2008/01, Resolution on the Integrated Energy Market in Asia, <http://www.asian.parliament.org/29> Nov 2008.
12. "Parliamentary Involvement in International Affair", A Report by the Inter – Parliamentary Union, September 2005.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۰۷۱

عنوان گزارش: دیپلماسی پارلمانی؛ محورها و رویکردها

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

تهیه و تدوین کنندگان: وجیهه مهری پرگو، مهدی امیری

ناظر علمی: ناصر جمالزاده

متقاضی: معاونت پژوهشی

سرپرستار: حسین صدری نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. پارلمان

۲. دیپلماسی

۳. سیاست خارجی

تاریخ انتشار: ۱۳۸۸/۱۱/۳